

KỊCH BẢN TUỒNG HÁT BỘI CỦA ĐÀO TẤN VỚI VIỆC GIÁO DỤC DI SẢN CHO HỌC SINH THPT TRÊN ĐỊA BÀN PHÍA ĐÔNG TỈNH GIA LAI

Nguyễn Duy Phước Nguyên, Bùi Thị Mỹ Nhân, Phan Thị Ngọc Quỳnh, Nguyễn Như Ý
Sinh viên khoa KHXH & NV, Trường Đại học Quy Nhơn

Tóm tắt: Bài viết phân tích giá trị của kịch bản tuồng hát bội của Đào Tấn như một nguồn tài nguyên quan trọng trong giáo dục di sản cho học sinh trung học phổ thông, đặc biệt tại khu vực phía Đông tỉnh Gia Lai – không gian văn hóa kế thừa truyền thống hát bội Bình Định. Trên cơ sở làm rõ đặc trưng văn học – sân khấu, nội dung tư tưởng và giá trị thẩm mỹ của kịch bản tuồng, bài viết chỉ ra thực trạng tiếp cận còn hạn chế trong giáo dục phổ thông hiện nay, bao gồm rào cản ngôn ngữ, phương pháp giảng dạy và thiếu hụt học liệu phù hợp. Từ đó, nghiên cứu đề xuất định hướng đổi mới theo mô hình giáo dục di sản tích hợp, nhấn mạnh vai trò của học liệu số, phương pháp trải nghiệm, dạy học liên môn và xây dựng hệ sinh thái giáo dục di sản trong bối cảnh chuyển đổi số. Qua đó, góp phần đưa di sản tuồng hát bội trở thành nguồn lực văn hóa sống động trong nhà trường, hướng đến phát triển phẩm chất, năng lực và bản sắc văn hóa cho học sinh.

Từ khóa: Kịch bản tuồng hát bội; Đào Tấn; Giáo dục di sản; Học sinh trung học phổ thông; Chuyển đổi số; Dạy học liên môn

CLASSICAL TUONG SCRIPTS OF ĐÀO TẤN AND HERITAGE EDUCATION FOR HIGH SCHOOL STUDENTS IN EASTERN GIA LAI PROVINCE

Abstract: This paper examines the value of Đào Tấn's classical tuong (hat bội) scripts as an important resource for heritage education among high school students, particularly in the eastern region of Gia Lai Province, a cultural space inheriting the Bình Định tuong tradition. By clarifying the literary-theatrical characteristics, ideological content, and aesthetic values of these scripts, the study highlights current limitations in their integration into formal education, including linguistic barriers, traditional teaching approaches, and the lack of appropriate learning materials. Based on this analysis, the paper proposes a shift toward an integrated heritage education model, emphasizing the role of digital learning resources, experiential learning methods, interdisciplinary teaching, and the development of a digital heritage education ecosystem in the context of digital transformation. The study contributes to repositioning tuong scripts as a dynamic cultural resource within schools, fostering students' competencies, cultural identity, and appreciation of traditional heritage.

Keywords: Tuong scripts; Đào Tấn; Heritage education; High school students; Digital transformation; Interdisciplinary teaching

Nhận bài: 27/02/2026

Phản biện: 25/03/2026

Duyệt đăng: 28/03/2026

I. ĐẶT VẤN ĐỀ

Trong bối cảnh toàn cầu hóa và chuyển đổi số đang tác động mạnh mẽ đến đời sống văn hóa – xã hội, giáo dục di sản ngày càng trở thành một yêu cầu cấp thiết nhằm bảo tồn và phát huy các giá trị truyền thống dân tộc. Đặc biệt, đối với học sinh trung học phổ thông – đối tượng đang trong quá trình hình thành nhân cách, hệ giá trị và bản sắc văn hóa – việc tiếp cận di sản không chỉ có ý nghĩa nhận thức mà còn góp phần định hướng thái độ, hành vi và ý thức công dân. Tuy nhiên, thực tiễn cho thấy nhiều loại hình di sản, trong đó có nghệ thuật tuồng hát bội, đang dần trở nên xa lạ với thế hệ trẻ do khoảng cách về ngôn ngữ, hình thức biểu đạt và môi trường tiếp cận.

Trong hệ thống di sản nghệ thuật diễn xướng Việt Nam, kịch bản tuồng hát bội của Đào Tấn đã đạt được thành tựu đặc biệt, kết tinh giá trị văn học, nghệ thuật và tư tưởng của một giai đoạn phát triển đỉnh cao của sân khấu truyền thống. Với tư cách là bậc Hậu tổ hát bội, Đào Tấn đã để lại một hệ thống kịch bản phong phú, phản ánh sâu sắc các chuẩn mực đạo đức, quan niệm nhân sinh và tinh thần dân tộc. Đối với khu vực phía Đông

tỉnh Gia Lai – không gian văn hóa hát bội Bình Định – việc khai thác giá trị kịch bản tuồng hát bội của Đào Tấn trong giáo dục không chỉ có ý nghĩa về mặt học thuật mà còn gắn với nhiệm vụ bảo tồn bản sắc văn hóa vùng. Vì vậy, nghiên cứu khả năng vận dụng kịch bản tuồng hát bội của Đào Tấn vào giáo dục di sản cho học sinh THPT là hướng tiếp cận vừa có tính lý luận, vừa có ý nghĩa thực tiễn sâu sắc.

II. NỘI DUNG NGHIÊN CỨU

2.1. Kịch bản tuồng hát bội Đào Tấn - một nguồn tài nguyên giáo dục di sản

Theo Vũ Ngọc Liên, “kịch bản tuồng hát bội hát bội không chỉ là phần lời của sân khấu mà chính là bộ phận trung tâm, giữ vai trò định hình toàn bộ cấu trúc và giá trị của nghệ thuật tuồng”. Trong bài tựa quyển Đào Tấn tuồng hát bội, ông cho rằng “kịch bản tuồng hát bội là một chỉnh thể văn học – sân khấu mang tính quy phạm cao, trong đó tích hợp chặt chẽ giữa cốt truyện, hệ thống nhân vật, lời thoại (văn – vũ – xướng), cùng các yếu tố ước lệ như động tác, âm nhạc và biểu diễn. Khác với kịch bản kịch nói hiện đại,

Kịch bản tuồng hát bội không nhằm tái hiện hiện thực một cách trực tiếp mà tổ chức hiện thực theo lối tượng trưng – cách điệu, thông qua hệ thống điển tích, thi pháp ước lệ và các mô hình nhân vật mang tính điển hình hóa cao”. Theo đó, kịch bản tuồng hát bội vừa là văn bản văn học có thể đọc, vừa là “bản thiết kế tổng thể” cho nghệ thuật biểu diễn, nơi kết tinh các giá trị tư tưởng, đạo lý và mỹ học truyền thống của văn hóa diễn xướng Việt Nam.

Kịch bản tuồng hát bội của Đào Tấn không đơn thuần là văn bản sân khấu mà là một hệ thống tri thức văn hóa tích hợp, trong đó hội tụ các giá trị đạo đức, lịch sử và thẩm mỹ truyền thống. Nội dung các vở tuồng thường xoay quanh những phạm trù cốt lõi của văn hóa phương Đông như trung – hiếu – tiết – nghĩa, đồng thời phản ánh các xung đột đạo lý trong bối cảnh lịch sử cụ thể, qua đó thể hiện rõ nét quan niệm về con người và xã hội. Chính vì vậy, Kịch bản tuồng hát bội có thể được xem như một “kho lưu trữ” các giá trị văn hóa ổn định, có khả năng chuyển hóa thành nội dung giáo dục nếu được khai thác đúng cách.

Bên cạnh giá trị tư tưởng, Kịch bản tuồng hát bội Đào Tấn còn mang đặc trưng nghệ thuật độc đáo với hệ thống ngôn ngữ giàu tính ước lệ, biểu tượng, kết hợp giữa yếu tố Hán văn và tiếng Việt cổ, tạo nên một không gian thẩm mỹ riêng biệt. Điều này không chỉ góp phần làm phong phú vốn tri thức ngôn ngữ – văn học cho người học mà còn giúp phát triển năng lực cảm thụ nghệ thuật truyền thống. Đặc biệt, trong bối cảnh giáo dục hiện nay đang hướng đến phát triển năng lực toàn diện, việc đưa những văn bản như Kịch bản tuồng hát bội vào giảng dạy sẽ góp phần mở rộng phạm vi tiếp cận văn học, từ đó hình thành tư duy liên ngành và khả năng liên kết tri thức.

Đối với học sinh khu vực phía Đông tỉnh Gia Lai, việc tiếp cận kịch bản tuồng hát bội Đào Tấn còn mang ý nghĩa đặc biệt khi gắn với không gian văn hóa địa phương. Đây là điều kiện thuận lợi để chuyển hóa di sản từ trạng thái “tĩnh” (lưu trữ) sang trạng thái động (giáo dục và trải nghiệm), qua đó giúp học sinh nhận thức được mối liên hệ giữa tri thức học đường và đời sống văn hóa xung quanh.

2.2. Thực trạng tiếp cận kịch bản tuồng hát bội trong giáo dục phổ thông

Mặc dù có giá trị lớn, song thực tế cho thấy việc tiếp cận kịch bản tuồng hát bội Đào Tấn trong môi trường giáo dục phổ thông hiện nay còn nhiều hạn chế. Khảo sát cho thấy phần lớn học sinh chỉ dừng lại ở mức độ nhận biết tên tuổi Đào Tấn, trong khi tỷ lệ hiểu nội dung và quan tâm đến tuồng còn rất thấp. Điều này phản ánh một khoảng cách đáng kể

giữa di sản văn hóa truyền thống và thế hệ trẻ, đặc biệt trong bối cảnh các phương tiện giải trí hiện đại ngày càng chiếm ưu thế.

Trong bài viết “Tích cực bảo tồn và phát huy giá trị các kịch bản tuồng tiêu biểu của hát bội Bình Định”, nhà nghiên cứu Võ Minh Hải cho rằng: “hiện nay, tình trạng “tam sao thất bản” (của kịch bản tuồng hát bội) đang trở nên phổ biến. Nhiều đoàn tuồng diễn sai lời, không thông hiểu các điển cố văn hóa – lịch sử quan trọng nên đã diễn ca không chuẩn lời thoại, làm ảnh hưởng đến chất lượng văn hóa của kịch bản và ý nghĩa nhân sinh của vở diễn. Ngoài ra, điều này không chỉ làm mất đi bản sắc văn hóa hát bội mà còn khiến người xem, nhất là thế hệ trẻ, khó nắm bắt được chiều sâu nghệ thuật diễn xướng đặc biệt này của vùng đất võ Bình Định”. Theo đó, nguyên nhân của thực trạng này trước hết xuất phát từ đặc điểm nội tại của kịch bản tuồng, với ngôn ngữ mang tính cổ điển, nhiều điển tích và cấu trúc biểu đạt ước lệ, gây khó khăn cho người học khi tiếp cận. Bên cạnh đó, phương pháp giảng dạy hiện nay còn thiên về truyền thụ kiến thức một chiều, thiếu các hoạt động trải nghiệm và tương tác, khiến di sản trở nên khô cứng và xa rời đời sống học sinh. Ngoài ra, việc thiếu các học liệu phù hợp, đặc biệt là học liệu số, cũng là một rào cản lớn trong việc đưa kịch bản tuồng hát bội vào giảng dạy một cách hiệu quả.

Một nguyên nhân quan trọng khác là sự thiếu kết nối giữa nhà trường và không gian văn hóa địa phương. Mặc dù khu vực phía Đông tỉnh Gia Lai có điều kiện thuận lợi để khai thác di sản tuồng, song việc tổ chức các hoạt động giáo dục gắn với thực tiễn vẫn còn hạn chế. Điều này dẫn đến việc di sản chưa được kích hoạt trong môi trường giáo dục, khiến học sinh khó hình thành sự gắn bó và ý thức bảo tồn.

2.3. Định hướng giáo dục di sản từ kịch bản tuồng hát bội Đào Tấn trong trường THPT

Để phát huy giá trị của Kịch bản tuồng hát bội của Đào Tấn trong vấn đề giáo dục di sản cho học sinh THPT, cần có sự chuyển đổi căn bản về cách tiếp cận, từ truyền thụ tri thức sang tổ chức trải nghiệm học tập. Trước hết, cần chú trọng việc chuyển hóa kịch bản tuồng hát bội của Đào Tấn thành các dạng học liệu phù hợp với học sinh, đặc biệt là học liệu số như video, infographic, podcast hoặc các sản phẩm kể chuyện đa phương tiện. Việc này không chỉ giúp giảm bớt rào cản ngôn ngữ mà còn tạo ra sự hấp dẫn, phù hợp với thói quen tiếp nhận thông tin của thế hệ trẻ.

Bên cạnh đó, cần đổi mới phương pháp dạy học theo hướng tích cực, trong đó học sinh được

tham gia vào các hoạt động như sân khấu hóa trích đoạn tuồng, nhập vai nhân vật hoặc thực hiện các dự án học tập liên quan đến di sản. Những hoạt động này không chỉ giúp học sinh hiểu sâu nội dung mà còn tạo cơ hội phát triển kỹ năng giao tiếp, hợp tác và sáng tạo. Đồng thời, việc tích hợp nội dung kịch bản tuồng hát bội vào các môn học như Ngữ văn, Lịch sử và Giáo dục công dân sẽ góp phần tạo nên một cách tiếp cận liên môn, giúp học sinh nhìn nhận di sản một cách toàn diện.

Đặc biệt, “Trong xu hướng chuyển đổi số hiện nay, việc xây dựng hệ sinh thái giáo dục di sản cũng là một hướng đi cần thiết. Điều này bao gồm việc phát triển cơ sở dữ liệu số về kịch bản tuồng, kết nối giữa nhà trường với các nhà nghiên cứu, nghệ nhân và các tổ chức văn hóa, cũng như khuyến khích học sinh tham gia sáng tạo nội dung liên quan đến di sản”. Thông qua đó, di sản không chỉ được bảo tồn mà còn được tái tạo trong môi trường học đường, trở thành một phần của đời sống văn hóa hiện đại.

2.4. Khuyến nghị

Từ góc nhìn của một người thực hành văn hóa, chúng tôi đề xuất một số khuyến nghị đối với các bên liên quan. Đối với các nhà nghiên cứu, cần tiếp tục hệ thống hóa, phân giải và chú giải kịch bản tuồng Đào Tấn theo hướng liên ngành, đồng thời xây dựng các phiên bản học liệu giản lược, dễ tiếp cận nhằm phục vụ giáo dục phổ thông.

Đối với cơ quan quản lý văn hóa và giáo dục, đặc biệt là Sở Giáo dục và Đào tạo, cần có cơ chế tích hợp nội dung di sản tuồng vào chương trình giáo dục địa phương, đồng thời hỗ trợ xây dựng học liệu số và tổ chức các hoạt động trải nghiệm gắn với di sản.

Đối với nhà trường THPT, cần chủ động đổi mới phương pháp dạy học theo hướng tích hợp liên môn, tăng cường các hình thức sân khấu hóa,

học tập dự án và hoạt động ngoại khóa nhằm đưa kịch bản tuồng đến gần hơn với học sinh.

Đối với đội ngũ giáo viên, cần nâng cao năng lực tiếp cận di sản theo hướng hiện đại, linh hoạt trong việc chuyển hóa nội dung kịch bản thành các tình huống học tập phù hợp với đối tượng người học.

Cuối cùng, đối với học sinh, cần được khuyến khích tham gia vào quá trình khám phá, sáng tạo và tái hiện di sản thông qua các hình thức truyền thông số và hoạt động trải nghiệm, từ đó hình thành ý thức chủ động trong việc tiếp nhận và gìn giữ giá trị văn hóa truyền thống.

Như vậy, chỉ khi có sự phối hợp đồng bộ giữa các chủ thể nói trên, kịch bản tuồng hát bội của Đào Tấn mới thực sự được kích hoạt trong môi trường giáo dục, trở thành một nguồn lực văn hóa sống động, góp phần nuôi dưỡng căn tính văn hóa và phát triển con người Việt Nam trong bối cảnh mới.

III. KẾT LUẬN

Kịch bản tuồng hát bội của Đào Tấn là một di sản văn hóa có giá trị đặc biệt, không chỉ trong lĩnh vực văn học – nghệ thuật mà còn có ý nghĩa sâu sắc đối với giáo dục di sản trong nhà trường phổ thông. Việc đưa kịch bản tuồng vào giảng dạy cho học sinh THPT, đặc biệt tại khu vực phía Đông tỉnh Gia Lai – không gian văn hóa có sự kế thừa trực tiếp từ vùng đất Bình Định – là “một hướng tiếp cận phù hợp với yêu cầu đổi mới giáo dục theo định hướng phát triển phẩm chất, năng lực và bản sắc văn hóa cho người học”. Tuy nhiên, để việc triển khai đạt hiệu quả thực chất, cần có “sự chuyển đổi từ mô hình truyền thụ tri thức sang mô hình giáo dục di sản tích hợp, gắn kết chặt chẽ giữa nội dung, phương pháp và công nghệ, trong đó di sản không chỉ được giảng dạy mà phải được trải nghiệm như một thực thể sống trong môi trường học đường.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

Võ Minh Hải (2025), “Tích cực bảo tồn và phát huy giá trị các kịch bản tuồng tiêu biểu của hát bội Bình Định”, <https://lienhiephoi.gialai.gov.vn/news/lien-hiep-hoi/tich-cuc-bao-ton-va-phat-huy-gia-tri-cac-kich-ban-tuong-tieu-bieu-cua-hat-boi-binh-dinh-1438.html>

Võ Minh Hải (Chủ nhiệm đề tài) (2025), *Nghiên cứu, bảo tồn và phát huy giá trị của phục trang, đạo cụ và mặt mặt nạ tuồng (hát bội) Bình Định*, Đề tài KH&CN cấp Tỉnh Bình Định, mã số 17-05-2022, Sở KH&CN tỉnh Bình Định.

Võ Minh Hải (Chủ biên) (2025), *Khảo luận các tác giả văn học Hán Nôm Bình Định*, Nxb KHXH, Hà Nội.

Vũ Ngọc Liên (2002), *Kể sử đất thang mộc*, Nxb Sân khấu, Hà Nội.

Vũ Ngọc Liên (2006), *Đào Tấn – Tuồng hát bội*, Nxb Sân Khấu, Hà Nội.